

kisebbség fogalma

Az állam lakosságának többségétől eltérő identitású csoportok – mint kisebbségek – léte nyilvánvalóan csak egy relatív számszerű viszonyt fejez ki a társadalom e két csoportja között. A számszerű viszonyt azonban árnyalja az egyéneket sokszor jellemző többes identitás. A modern államban az eltérő vallási, nyelvi, etnikai vagy nemzeti identitás törésvonalai mentén politikailag érzékeny, jogilag szabályozandó társadalmi kérdések alakultak ki. A nemzetközi jogban nincs általánosan elfogadott meghatározása a ~nak, de a nemzetközi dokumentumokban más lényeges fogalmakat, mint a „nép(ek)” vagy a „nemzet(ek)” kifejezést is világos definíciók nélkül, egymással olykor felcserélhető módon használják. Az egyes államok nemzeti jogrendszere pedig nagyon eltérő fogalmakat használhat (pl. nemzetiség, őshonos kisebbség, nemzeti kisebbség, etnikum, hagyományos kisebbség stb). Ezek olykor szinonimaként is megjelennek. Az egyes államok jogrendjében fontos kérdés, hogy az identitásukban a többségtől eltérő társadalmi csoportok (kisebbségek) közül melyeket ismeri el, részesíti védelemben. A politikatudományi szakirodalomban jellemzően az anyaállammal rendelkező kisebbségeket tekintik „nemzeti kisebbségnek”, megkülönböztetve az „etnikai” kisebbségektől. Egy nemzeti kisebbség lehet nyelvi és vallási kisebbség is egyben. Az →ENSZ-ben elfogadott nemzetközi jogi dokumentumok általában „nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi” kisebbségeket említenek, az →Európa Tanács, az →EBESZ dokumentumai gyakran csak „nemzeti” kisebbséget. A kérdés lényege azonban, hogy kit, kiket illetnek meg a kisebbségi jogok. Az ENSZ keretében Francesco Capotorti jelentéstevő meghatározása a legelismertebb, amely szerint a kisebbség „az állam többi lakosságához képest számszerűleg kisebb, nem uralkodó helyzetben lévő csoport, amelynek tagjai – az állam polgáraiként – a lakosság többi részétől különböző etnikai, vallási vagy nyelvi tulajdonságokkal rendelkeznek, és – akár rejtetten is (implicite) – a kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk vagy nyelvük megőrzésére vonatkozó összetartozás, szolidaritás érzése köti őket össze”. Európában gyakran hivatkoznak az →Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1201(1993). sz. határozatának definíciójára: „nemzeti kisebbség alatt az embereknek egy államon belüli olyan csoportja értendő, amelynek tagjai: a. ennek az államnak a területén laknak és annak állampolgárai; b. régi, szilárd és tartós kapcsolatot tartanak fenn ezzel az állammal; c. sajátos etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellegzetességekkel rendelkeznek; d. kellően reprezentatívak, bár számszerűleg kisebbségben vannak ezen állam egy körzetének lakossága körében; e. arra törekednek, hogy közösen megőrizték azt, amiből közös identitásuk fakad, nevezetesen kultúrájukat, hagyományaikat, vallásukat vagy nyelvüket.” Mindkét meghatározás lényegi eleme a saját csoportidentitás önkéntes vállalása és megőrzésének önkéntes szándéka. Sem az állam formális elismerése, sem a társadalmi előítéletek nem teremtenek ebben az értelemben „kisebbséget”. Ahogy Max van der Stoep, az EBESZ első Nemzeti Kisebbségi Főbiztosa fogalmazott: „egy kisebbség létezése nem definíció kérdése, hanem ténykérdés”. (VB)